

אמן קצרה

אמן יתומה

אמן קטופה

אמן חטופה

א

לא לענות במהירות!

איך לענות אמן במהירות אלא בנחת ובמתענת כדי שיוכל לכוון היטב, ויש להאריך בתיבת אמן, לכל הפחות שיעור אמידת ג' תיבות. - שהוא כשתי שניות [כמו השיעור של תב"ד].

מקורות: קב"ד, ח' ובמ"ב ס"ק ל"ו ובבאר"ל מיד: ושיעור האמן וכו' ועיין בזה"ק

זכור!

עניית אמן במהירות
= אמן קצרה.

במאמר זה יתבאר מהו שיעור האריכות בענית אמן, המשובחת בפי חז"ל הקדושים: "כל המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו"

[ברכות מ"ז]

תחנונים נחשב לתפילת קבע, ויעוין בתר"י ובב"ח דלשון תחנונים היינו לא כקורא כתב בינו לבין עצמו, אלא כמדבר עם מישהו אחר ומתחנן לו בצורה אישית כדרך העולם אצל מי שמתחנן לפני בו"ד] ויש הרבה פוסקים שלכן המתפלל במהירות לא יצא בכלל כמבואר בביאור הלכה בסימן צ"ח ובא"ר שם.

ג. דבר זה נפסק בשו"ע או"ח סימן ה' סעיף א': "יכוין בברכות פירוש המלות" וכתב המ"ב בס"ק א': 'פירוש המילות - כמו שאמרו חז"ל בברכות מ"ז. 'שלא יזרוק הברכה מפיו' אלא יכוין בעת האמירה, ויברך בנחת - וכשמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל אדם, יכוין ליבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עימו ונתן לו את הפירות או הלחם ליהנות מהם. וציווהו על המצוות. ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא היגיון הלב' עכ"ל בקיצור.

ד. ומכל מקום מצוות עניית האמן שונה היא משאר תיבות התפילה כולם, שבעניית האמן צריך לא רק שלא לאומרה במהירות, אלא שצריך להאריך בה ולמשוך תיבה זו מעט יותר משאר תיבות, וכמו שאמרו חכמים בברכות מ"ז. בברייתא: "אין עונין אמן קצרה" [כ"ה גירסת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם רא"ה טור ושו"ע וע"ע בכס"מ ב' פירושים על מקור די"ז], עוד אמרו באותה הברייתא לפי אזה הגירסא: "בן עזאי אומר ... העונה אמן קצרה יתקצרו וכו', וכל המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו".

א. לאחר שנתבאר בס"ד שענית האמן היא חלק מהברכה ממש כמבואר בברכות מ"ז. וברש"י שם, ולכן היא צריכה להיאמר בזמן הנכון המיוחד לה בדיוק דהיינו לאחר סיום הברכה כולה, ולא לענות לפני גמר התיבה האחרונה של הברכה או הבקשה לגמרי [חטופה א'], ולא לאחר זמן רב מסיום הברכה, שאז אין חיבור בין העניה לברכה מכיוון שהאמן מאוחר ומופלג ממנה [יתומה א'], וכן שלא לענות לאחר שהש"ץ התחיל את הברכה הבאה שבכך נסתלקה הברכה הקודמת והלכה לה [יתומה ב'], וכן שלא לענות על ברכה שאיננו יודע על מה הוא עונה אמן [יתומה ג'], שעניה כזו אין לה קשר וחיבור לברכה או הבקשה ונראה כזלזול חלילה.

ב. עלינו ללמוד כעת את צורת עניית האמן עצמה, דהנה כל תיבות התפילה והברכות צריכות להיאמר בנחת, ולא במהירות וכמו שאמרו בברייתא [ברכות מ"ז]. "לא יזרוק ברכה מתוך פיו" ופרש"י ז"ל: "לא יזרוק ברכה מפיו - במהירות שדומה עליו [=מפני שמראה לכל שהברכה עליו] כמשא אלא שחוק קבוע הוא לו [לומר איזה מילים של ברכה לפני אכילה או מצווה, אבל לבו בל עימו], דהיינו: שגם אם הכוונה קשה עליו, חמור שבעתיים זה שמראה שאין רצונו וליבו עמו בברכה, ורק מוכרח לומר איזה תיבות להתיר אכילתו או קיום המצווה, לכן גם כשליבו בל עימו עליו לאמר בנחת ובמתינות להראות שעושה מה שבידו, ועומק רצונו להתפלל ולברך בכל לבו להשי"ת וכחכמים בברכות כ"ט: שמי שאינו אומר את התפילה בלשון

מהי 'אמן קצרה' ? ומהי 'אמן ארוכה' ?

שצריכים להאריך בעניית האמן שיעור של אמירת ג' תיבות ז"ל: "ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיוכל לומר ק'ל מלך נאמן" וביארו המ"ב ז"ל: לא יענה אמן קצרה - מפני שנראה שדומה עליו כמשא, אלא כדי שיוכל לומר ק'ל מלך נאמן עכ"ל, ונראה שכוונתו להדגיש שבפחות משיעור ג' תיבות כבר נכנס בכלל 'אמן קצרה' [ולא נימא ששיעור אמן ארוכה היא מעלה

ושיעור האריכות המחוייבת נתבאר בירושלמי [ב"י מהגה"מ בשם ראב"ה שהביאו את הירושלמי] שהוא כדי שיוכל לומר ג' תיבות [ק'ל מלך נאמן], ולהקל על המעיין יש לציין שזהו בעצם גם השיעור של תכ"ד לפי השיטה העיקרית למעשה שהוא שיעור ג' תיבות.

ה. דין זה הביאו הב"י להלכה בשו"ע [קכ"ד, ח'],

ומאיך היא מצווה קצרה שהיא רק תיבה אחת, אם לא יאריך בה קצת לפחות כשיעור ג' תיבות, יהא נראה שהיא עליו כמשוי ומבקש ליפטר ממנה [וטעם זה נזכר בלבוש], ויתכן עוד טעם בדבר שהרי כל עונה עליו לכוון שמצטרף לדברי המברך או המבקש, וקשה לכוון את הצטרפותו לכל ברכה וברכה בפחות משיעור זה, וכולי האי והלואי שנזכה תמיד לכוון כן בתוך אריכות זו, לכן הצריכו חכמים להאריך באמן לכל הפחות שיעור אמירת ג' תיבות שהוא כשתי שניות, כדי שיהיה זמן לכוון כראוי בעת העניה עצמה.

נמצינו למדים: אמן קצרה המגונה היא כשנאמרת בפחות משיעור אמירת ג' תיבות, ואמן ארוכה המשובחת היא כשנאמרת בשיעור אמירת ג' תיבות ומעלה.

מהי אמן ארוכה יותר מדאי שעליו אמרו שהעונה כן אינו אלא טועה ?

ע"ש, - ורואים גם מדבריו שבאמירת אמן בשיעור של ו' תיבות, אין חשש של 'מאריך יותר מדאי'.

י. ולפימשנת"ב כי האריכות בעצם משובחת ומראה על יתרת הכוונה, ורק כשאין משמעות התיבה נשמעת ומובנת אז אמרו שאינו אלא טועה, [לפי שבכה"ג אין על ענייה כזו שם של עניית אמן, אלא שם של קול בעלמא, וכ"מ בח"א כלל ו' בנשמ"א סק"א] לפי"ז יוצא לדינא שכאשר יש ציבור גדול שעונים, ומאריכים בענייתם הרבה, אפילו שזה יותר משיעור אמירת עשר תיבות, לא רק שאין בזה איסור, אלא אדרבה עניה זו משובחת טפי, ומצוי הדבר בברכות השופר, ובברכות נרות חנוכה, והמגילה - בקהילות וישיבות גדולות, שעונים אמן באריכות מרובה ביותר, אמנם ריבוי הציבור מביא לכך שתהיה משמעות התיבה ניכרת ונשמעת היטב - ולכן עניה כזו משובחת טפי, ואין זה בכלל מה שאמר רב חסדא 'כל המאריך באמן יותר מדאי אינו אלא טועה', לפי שדבר זה תלוי לפי נעימות העניה, וריבוי עונים מגדיל ומעצים את הבנת התיבה ומשמעותה.

יב. וכאשר אחז"ל הק' שמידה טובה מרובה פי חמש מאות, יעזור השי"ת שנזכה להאריך כהלכה, ולזכות בברכת חז"ל הקדושים המיוחדת לדבר הזה [בברכות מ"ז]. [ברייתא: "כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו" ובירושלמי הוסיף: "כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה" אכ"ר.

בעלמא וקצרה היא בפחות משיעור תיבה אחת], כי אצן שאיננה ארוכה היא בכלל קצרה, וכ"ה בבאה"ל בפשיטות [קכ"ד, ד"ה 'מיד'] וז"ל: "מותרים להתחיל בתוך כדי דיבור דהוא עכ"פ שתי תיבות אחר המברך, ושיעור האמן הלא הוא כדי לומר ק' מלך נאמן" עכ"ל ע"ש, ואם לא היה חובה ל"ש לכתוב 'שיעור האמן'.

ו. וכע"ז מצינו ב'אחד' שבקריאת שמע שאמרו בגמרא ברכות י"ג: שצריך להאריך באחד, ובדווקא באות ד' של אחד וכמבואר בסימן ס"א, ו' וגם שם צריך למשוך התיבה של 'אחד' יותר משאר תיבות, ומבואר שיש כזה דבר של חוב להאריך בתיבה אחת יותר מהרגילות.

ז. ועניין והצורך להאריך בה נראה שהוא לפי רוב הכוונה הנדרשת בה, ושזו מצווה חשובה גדולה ועצומה,

ח. כתב בשו"ע שם: "ולא יאריך בה יותר מדאי לפי שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי" עכ"ל. והוא מגמרא ברכות שם באותו עמוד, שכל המאריך יותר מדאי אינו אלא טועה, ופירשו התוספות בד"ה 'כל המאריך' הטעם, שלכאורא קשה והא האריכות משובחת היא כמש"א שם בברייתא 'כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו', ולמה שלא יאריך הרבה מאד? ופירשו דמ"מ אם מאריך יותר מדאי אין משמעות התיבה נשמעת ומובנת, וכן הוא בתוספות רא"ש שם.

ט. וילה"ע במה שהזכיר השו"ע טעם מניעת האריכות, מה שאין דרכו להזכיר טעמי הדינים בשו"ע? ונראה לפי שלא נזכר בש"ס השיעור למעלה עד כמה יוכל להאריך, ולא ייחשב מאריך יותר מדאי, לכן למד רבינו הב"י דבר הזה מתוך דברי תוספות הללו, שאין הדבר תלוי בשיעור זמן אלא בשמיעה, שאם נשמע מובן וברור מה הוא אומר למרות אריכותו - אזי מה טוב, והוא משובח ומבורך על כך, אבל אם לא נשמעת ולא מובנת משמעות האמן שאומר - נחשב הוא למאריך יותר מדאי, והשו"ע הביא את הטעם כדי שמזה נדע את שיעור האריכות הרצויה.

וע"ע בהקדמת הזוה"ק שאין בעיה להאריך יותר משיעור אמירת ג' תיבות ממה שכתב בהקדמת הזוה"ק, שיש להאריך בעניית האמן בשיעור אמירת ו' תיבות, [כנגד שפע היורד בעניית האמן לכל ה-ו' קצוות שהם ד' רוחות מעלה ומטה] והצריך להאריך באמירה ולא רק בכוונה

גם החזן וגם הקהל, וכן בבית - כולנו מקדישים 2 שניות בין ברכה לברכה - לעניית אמן כהלכה !

מכתב תגובה מהגרב"צ אלקיכן שליט"א על המאמר שפורסם: בירור דין אמן ארוכה וקצרה

Rabbi H. Ben Zion HaLevi Elkichen

הרב חיים בן ציון הלוי אלקיכן

רב ומו"ץ בכתי ההוראה
בית הוראה דהגר"נ קרליץ
ובית הוראה דהברת אהבת שלום
וקהילת חניכי הישיבות שמואל הנביא

ניסן תשפ"ה

בס"ד,

לכבוד המפעל החשוב "אמן כהלכה"

הובא לפני המאמר שכתבתם בעניין אריכות זמן עניית אמן. ובדרתם כראוי שאין איסור להאריך יותר מזמן אמירת א-ל מלך נאמן, אלא שזמן זה הוא הפחות ביותר באריכות אמירת האמן, אבל המאריך יותר - עליו נאמר שמאריכין ימיו ושנותיו. והגבלת זמן האריכות בעניה הוא כשעל ידי האריכות מתעוותת משמעות המילה - ועל זה אמרו ש'אינו אלא טועה'.

ולפי זה שקטה הסערה שרבים נבוכים מאד איך לענות "אמן" כראוי - שחוששים הן מלקצר מידי והן מלהאריך מידי, כיון שחושבים שהשיעור המדויק הוא זמן אמירת א-ל מלך נאמן, שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, ונעשית עניית האמן כדבר בלתי רצוי.

ועל זה וכיוצא בזה נאמר בתורה (דברים ד' ט') "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר דאו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבנך ולבני בניך" ופרש"י שזה קאי על דישא דקרא (בפסוק הקודם) "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום", ועז"א השמר לך פן תשכח - כשלא תשכח אותם ותעשום על אמיתתן - תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעוותו אותם מתוך שכחה - תחשבו שוטים" עכ"ל"ק של דש"י ז"ל. וכן בנידון זה כשלא יודעים את הלכותיו לאשורן - נהיית המצוה קשה ובלתי נסבלת, אך לאחד לימוד הלכותיה כראוי - המצוה נעשית לחוקים ומשפטים צדיקים.

ויהי רצון שתזכו עוד ועוד להגדיל תורה ולהאדירה, ולזכות את עם ישראל בקיום התורה והמצוות כראוי, ולכל ההשפעות הנפלאות שיש בקיום מצוות עניית אמן כהלכתה.

בברכת התורה

02.5401409 | המשדר שלנו

Rabbenu Gershom 27, Jerusalem, Israel

רבנו גרשום 27, פתח"ק ירושלים תובכ"א

לקבלת חומר ולשאלות ניתן לפנות למכון עניית אמן כהלכה:
aamen0548410100@gmail.com | 05484.10100

אמן קצרה

אמן יתומה

אמן קטופה

אמן חטופה

ב

כל המאריך באמן
מאריכין לו ימיז ושנותיו!

שיעורו של המאריך

עניית אמן לא פחות משיעור אמירת ג' תיבות
אמנם אין להאריך יותר מידי הדיתו שאין משמעות
התיבה נשמעת וניכרת שאז איבד את משמעותה והפסיד
את מעלת האריכות כי אין ענייה!

[דבר זה משהנה במציאות לפי 'רוב הציבור' ולפי 'נעימות ונגינת הענייה']

מקורות: ברסית מ"ו, מנרא דרב הס"א שאז אמר וכו', בריית ברסית מ"ו, מל המאריך וכו',
חספת שם שלע קב"ה ה' ולא יאריך בה יותר מרא, לפי שאין קריאת התורה נשמעת וכו' נשמט אדם בכלל ו ס"ק א בבבאר דין זה.

זכור!

בעניית אמן יש להיזהר שלא
יאבד את משמעות ה'אמן'

נא צלם ופרסם גם אתה / בין מכריך וידידיך
לקבלת חומר ולשאלות ניתן לפנות למכון עניית אמן כהלכה:
aamen0548410100@gmail.com | 054.841.0100